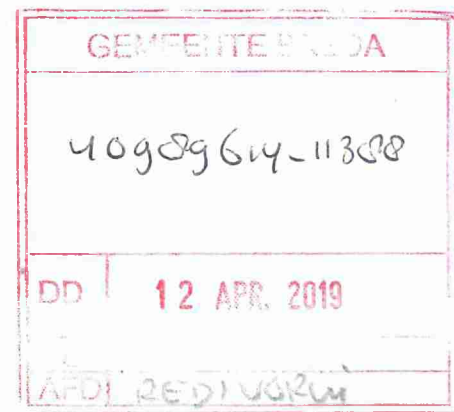

Gezondheid, Milieu en Veiligheid Brabant

Gemeente Breda
Mevrouw N. Snel
postbus 90156
4800 RH BREDA

Kenmerk:	UIT- 19041287	Datum:	10 april 2019
Behandeld door:	M. Scholtes	E-mail:	m.scholtes@ggdgm.nl
Onderwerp:	Advies vestiging kinderdagverblijf in nabijheid geitenhouderij		

Geachte mevrouw Snel,

Aanleiding

Op 27 februari jl. heeft u contact gezocht met de team Gezondheid, Milieu en Veiligheid van de GGD'en in Brabant (kortweg GMV) over een initiatief van een agrariër om bij zijn rundveebedrijf als nevenactiviteit een kinderdagverblijf op te starten. De potentiële locatie van dit kinderdagverblijf (KDV) is gelegen op ongeveer 900 meter van een geitenhouderij. De doelgroep van het KDV betreft voornamelijk jonge kinderen in de leeftijd van 0 tot 4 jaar.

De GGD is gevraagd of deze locatie geschikt zou zijn voor de vestiging van een KDV. Voor de afweging door de gemeente over de wenselijkheid om een kinderdagverblijf op een rundvee en in de nabijheid van een geitenhouderij te situeren geeft de GGD hieronder, na een korte beschrijving, diverse aandachtspunten. Deze hebben te maken met: de kwetsbaarheid van de gebruikersgroep, de bekende risico's voor de gezondheid, de onbekendheid van een aantal risico's, het naleven van hygiënemaatregelen en het toezicht erop, en de bekendheid van ouders over de risico's.

Korte beschrijving

Het op te richten kinderdagverblijf zal plaats geven aan kinderen in de leeftijd van 0-4 jaar. Op dit moment is er op de locatie een rundveebedrijf gelokaliseerd waar 116 stuks rundvee worden gehouden.

Voor de opvang van de kinderen zal een nieuw gebouw aan de zuidkant van het bedrijf worden gebouwd. Op dit moment zijn hier nog geen schetsen/ tekeningen van beschikbaar.

In de directe nabijheid van de locatie zijn meerdere veehouderijen gehuisvest. Het meest nabijgelegen veehouderijbedrijf betreft een rundveebedrijf, waar 216 koeien worden gehouden. Dit bedrijf ligt op circa 470 meter van de locatie waar het toekomstige kinderdagverblijf komt te liggen.

Team Gezondheid, Milieu & Veiligheid

Postbus 3024
5003 DA Tilburg
Telefoon: 0900 - 368 68 68
Telefax: (073) 613 83 52
milieu@ggdgm.nl

Op circa 884 meter ligt een varkenshouderij (1997 varkens) en op circa 876 meter een geitenhouderij (1675 geiten). Op meer dan 900 meter afstand liggen nog drie rundveebedrijven en één varkenshouderij (bron: informatie van de gemeente Breda).

In de directe omgeving van het bedrijf waarvoor de aanvraag is ingediend, liggen geen drukke wegen (meer dan 10.000 motorvoertuigen per etmaal) of snelwegen. Ook zijn er geen hoogspanningslijnen in de directe omgeving aanwezig. Het gebied kenmerkt zich als een open polder gebied.

Geiten

Uit het VGO onderzoek (2016-2017) is naar voren gekomen dat er sprake is van een verhoogd voorkomen van longontsteking bij omwonenden binnen een straal van 2 kilometer van een geitenhouderij. Op dit moment kan er geen bron-effect relatie worden beschreven tussen de verhoogde incidentie longontstekingen en de uitstoot vanuit de geitenhouderijen. Tot er meer duidelijkheid is over de bron van de verhoogde incidentie longontstekingen, kan niet worden geadviseerd over beschermende maatregelen. Aanvullend onderzoek wordt op dit moment uitgevoerd om inzicht te krijgen in de oorzaak van het verhoogd voorkomen van longontsteking.

Advies aan gemeente:

Op basis van huidige inzichten en in afwachting van nader onderzoek adviseert de GGD om het voorzorgsprincipe toe te passen en terughoudend te zijn met het plaatsen van nieuwe gevoelige bestemmingen binnen een straal van 250 meter van veehouderijen of in veedichte gebieden met meer dan 15 bedrijven binnen een straal van één kilometer. Ook op grotere afstand dan 250 meter kunnen gezondheidseffecten optreden door emissies van veehouderijen. Zo is bij omwonenden die binnen een straal van 2 km van een geitenhouderij wonen, een verhoogde kans op longontsteking gevonden.

- Uit de aangeleverde informatie blijkt dat er niet meer dan 15 veehouderijen binnen één kilometer van het toekomstige kinderdagverblijf is gelegen.
- De meest nabijgelegen veehouderij is gelegen op meer dan 250 meter.
- Wel is de beoogde locatie van het kinderdagverblijf gelegen binnen 2 kilometer van een geitenhouderij. Wanneer het mogelijk is om meer afstand dan de hierboven genoemde 250 meter aan te houden heeft dat de voorkeur. Dit is hier van toepassing.

Als het gaat om kinderopvang, zorgopvang van ouderen of personen met luchtwegaandoeningen in de zone vanaf 250 meter tot 2 km rond geitenbedrijven wordt geadviseerd om hierover goede informatie te geven. De informatie dient voor het maken van een overwogen keuze door ouders /verzorgers, ouderen en luchtwegpatiënten.

Omgevingsfactoren

De RIVM-onderzoeken "Veehouderij en Gezondheid Omwonenden" die in 2016 & 2017 zijn gepubliceerd hebben aangetoond dat stoffen die door de veehouderij worden geëmitteerd effect hebben op de gezondheid van mensen die in de buurt wonen van veehouderijen. Deze onderzoeken zijn uitgevoerd met gegevens van mensen die wonen in de buurt van deze veehouderijen, en daardoor op een 'permanente' en 'onvrijwillige' manier worden blootgesteld aan deze stoffen.

De belangrijkste stoffen afkomstig uit veehouderij die van invloed zijn op de gezondheid van direct omwonenden blijken fijnstof (PM10), geur en endotoxinen te zijn.

Fijnstof en endotoxine omliggende veehouderijen

Fijnstof is een verzamelnaam voor deeltjes in de lucht. De samenstelling ervan is sterk afhankelijk van de bron die de deeltjes uitstoten zoals verkeer, industrie of de veehouderij.

- Niet bekend is wat de concentratie fijnstof op de locatie is, waardoor geen uitspraak gedaan kan worden over de mogelijke risico's in relatie tot fijnstof. De gezondheidseffecten door luchtverontreiniging in Nederland worden vrijwel geheel veroorzaakt door concentraties onder de wettelijke grenswaarden. Het voldoen aan de wettelijke norm betekent dus niet dat er geen gezondheidseffecten ontstaan. Daarbij vallen kinderen onder een gevoelige groep. Vanuit de GGD wordt een gezondheidkundige advieswaarde gehanteerd van $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$.
- Gezondheidseffecten nabij drukke wegen worden niet veroorzaakt door één of enkele componenten van het luchtverontreinigingsmengsel en regulatie van een (enkele) component hiervan kan daarom niet tot de gewenste gezondheidsbescherming leiden. Uit onderzoek blijkt dat gezondheidsrisico's van omwonenden toenemen naarmate de afstand tot de weg kleiner is. Daarom hanteert de GGD afstandscriteria, waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen de drukke doorgaande weg (meer dan 10.000 motorvoertuigen per etmaal) en snelwegen. Het kinderdagverblijf komt niet binnen een straal van 50 meter van drukke doorgaande wegen of binnen een straal van 300 meter van een snelweg te liggen. Dit beoordeelt de GGD als positief.
- Voor veehouderijen geldt dat bij pluimveebedrijven het meeste fijnstof wordt uitgestoten, gevolgd door varkensbedrijven en rundveebedrijven. Blootstelling aan fijnstof kan de longfunctie verminderen en luchtwegklachten zoals piepen, hoesten en kortademigheid verergeren. Ook astma kan hierdoor verergeren, vooral bij kinderen. Op basis van de handreiking endotoxine, opgesteld door het Ondersteuningsteam, is aan de hand van de fijnstofemissie voor varkenshouderijen en pluimveebedrijven de afstand te berekenen waarbinnen naar verwachting de gezondheidkundige advieswaarde van endotoxine ($30 \text{ EU}/\text{m}^3$) wordt overschreden. Gezien het feit dat het meest nabijgelegen varkensbedrijf gelegen is op meer dan 800 meter afstand, verwacht de GGD niet dat het toekomstige kinderdagverblijf binnen de endotoxinecirkel van dit bedrijf zal liggen. Er is derhalve op basis van deze parameter geen verhoogd risico op gezondheidseffecten bij verblijf op het kinderdagverblijf ten gevolge van de endotoxineblootstelling veroorzaakt door omliggende veehouderijbedrijven. Doordat er op het bedrijf waar het kdv mogelijk komt, ook zelf dieren worden gehouden, zal wel sprake zijn van blootstelling aan endotoxinen afkomstig uit de eigen stallen.

Geur

Er dient op het KDV een goed leefklimaat te heersen. Dit betekent dat de geurbelasting vanuit de omgeving acceptabel moet zijn. Geur kan leiden tot (ernstige) hinder en daarmee samenhangend klachten als misselijkheid, hoofdpijn, prikkeling van slijmvliezen, irritatie van ogen en neus en slaapproblemen. Door de GGD worden voor geur gezondheidkundige advieswaarden gehanteerd, gebaseerd op het onderzoek van Geelen et al. (2015).

Voor het buitengebied wordt uitgegaan van maximaal 20% geurgehinderden, terwijl voor een woonkern wordt uitgegaan van maximaal 12% geurgehinderden. Dit komt overeen met een achtergrondgeurbelasting van resp. 10 en 5 OU/m³.

Advies aan gemeente:

- De cumulatieve (achtergrond) geurbelasting van (intensieve) veehouderijbedrijven uit de omgeving is niet bekend. Geadviseerd wordt deze in kaart te brengen, wanneer op basis van de voorgrondgeurbelasting van de nabijgelegen veehouderijen waar dieren gehouden worden met een wettelijke emissiefactor (o.a. varkenshouderijen) een achtergrondgeurbelasting boven de 10 OU/m³ is te verwachten.

Hierbij wordt opgemerkt dat er in de directe omgeving ook veehouderijen voorkomen waar melkvee wordt gehouden. Voor deze diersoort zijn geen wettelijke emissiefactoren vastgesteld, waardoor deze ook niet in de berekening kunnen worden meegenomen. Omdat deze dieren wel geur produceren, zou de daadwerkelijke geurbelasting iets hoger kunnen liggen dan berekend wordt.

- In het KDV is daarnaast ook sprake van een belasting door geur van de dieren op het eigen bedrijf (voorgrondgeurbelasting). Met betrekking tot de geurbelasting van het eigen bedrijf is naar oordeel van de GGD een andere afweging gerechtvaardigd. Een ieder heeft namelijk de keuzevrijheid om hun kinderen wel of niet naar dit voorgenomen KDV te brengen. De ouders van de kinderen dienen dan wel geïnformeerd te worden over de mogelijke geurbelasting van een KDV op een veehouderij. De GGD adviseert bovendien om bij de plaatsing van het KDV te kiezen voor een redelijkerwijs zo min mogelijk belaste locatie binnen het bedrijf.

Risicogroepen

Uit onderzoek blijkt dat kinderen die vanaf de geboorte op een boerderij opgroeien minder vaak astma ontwikkelen. Het is onbekend of dit beschermend effect ook geldt voor kinderen die enkele dagen per week op een boerderij verblijven. Kinderen met astma of gevoelige luchtwegen kunnen echter juist vaker last hebben van luchtwegklachten in de omgeving van veehouderijbedrijven. Daarom adviseert de GGD de ondernemer om de ouders hierover vooraf te informeren.

Verkeersveiligheid

Op een boerderij rijdt (vracht)verkeer het erf op en af, om te laden/losseren. Zeker wanneer ook de route voor halen en brengen van de kinderen over hetzelfde terrein loopt, adviseert de GGD een fysieke scheiding tussen de plaats waar kinderen spelen en fietsen enerzijds en autoverkeer en landbouwmachines anderzijds. Toename in verkeer zal in de regel ook toename in ongevalsrisico's met zich meebrengen, wanneer fietsers en (vracht)autoverkeer niet van elkaar gescheiden zijn.

Door de gemeente is aangegeven dat parkeren en verkeer voor het KDV apart komt te liggen ten opzichte van bedrijfsverkeer.

Zoönosen

Zoönosen zijn infectieziekten die van dieren op mensen kunnen overgaan. Dieren dragen micro-organismen met zich mee op de huid, hoeven en haren, in hun ontlasting, urine en speeksel (en eventueel melk).

Dieren kunnen voor de mens infectieuze micro-organismen met zich meedragen, zonder dat ze ziekteverschijnselen vertonen. Per diersoort kunnen verschillende ziekten voorkomen die zich via de lucht verspreiden naar mensen, via direct contact tussen dier en mens, via voedsel of via vectoren (zoals muggen en teken).

Bekend is dat via direct contact of voedsel mensen besmet kunnen worden met bijvoorbeeld E. coli en salmonella. Kinderen behoren tot een risicogroep voor zoönosen omdat zij nog weinig weerstand hebben opgebouwd en meer hand-/mondgedrag vertonen. De GGD adviseert om direct contact tussen kinderen en dieren te beperken, om goede algemene hygiëne toe te passen en ook hierover ouders te informeren.

In het contact tussen mens en dier moeten maatregelen genomen worden om zoönosen te voorkomen. Hiervoor zijn verschillende (kwaliteits-)keurmerken ontwikkeld.

De Gezondheidsdienst voor Dieren (GD) heeft de het Keurmerk Zoönosen ontwikkeld, om aan te tonen dat agrarische bedrijven met een publieksfunctie maatregelen nemen om zoönosen te voorkomen en de kans op besmetting te beperken. De GD heeft een checklist gemaakt waarbij het bedrijf door de eigen dierenarts getoetst wordt op hygiënebeleid, diergezondheid en klinische verschijnselen van zoönosen. Als het bedrijf voldoet aan de gestelde eisen ontvangt het een keurmerk. De toekenning van het keurmerk wordt ieder jaar opnieuw getoetst.

In de correspondentie tussen gemeente en GGD is aangegeven dat de ondernemer contact heeft met de VAK (Verenigde Agrarische Kinderopvang). De VAK adviseert bedrijven om een dergelijk keurmerk aan te vragen zodat duidelijk zichtbaar is dat een bedrijf verantwoord omgaat met zoönosen. De GGD benadrukt het belang dat personeel van veehouderijen met een zorg- en/of publieksfunctie kennis van zaken moeten hebben met betrekking tot diergezondheid, hygiëne & zorg voor cliënten. Het herkennen van zoönosen en ziekten bij de dieren is hierbij van belang.

Advies

In zijn algemeenheid erkent de GGD dat aan kinderopvang bij een agrarisch bedrijf vele positieve aspecten zitten. Zo bewegen in een omgeving met veel ruimte, dieren en natuur kinderen meer en komt overgewicht minder voor. Door activiteiten als klimmen, klauteren, graven en rennen ontdekken kinderen hun eigen kunnen en grenzen beter, wat de ontwikkeling van de motoriek stimuleert. Ook zijn kinderen die veel buiten zijn vaak socialer. Zij hebben minder vaak conflicten en helpen elkaar meer. Daarnaast werkt contact met dieren rustgevend en maakt het kinderen weerbaarder.

Tegelijkertijd dient echter zeer zorgvuldig omgegaan te worden met de bekende en onbekende (milieu)effecten op de gezondheid van de kinderen. Het feit dat het voorgenomen kinderdagverblijf niet in de directe invloedssfeer van een drukke weg ligt is positief. Dit geldt ook ten aanzien van het feit dat de locatie niet gelegen is in de endotoxinecirkel van een nabij gelegen bedrijf.

Op dit moment is er geen informatie beschikbaar over de achtergrondgeurbelasting op de beoogde locatie, waardoor niet aangegeven kan worden of er sprake is van een overschrijding van de gezondheidkundige advieswaarde hiervan.

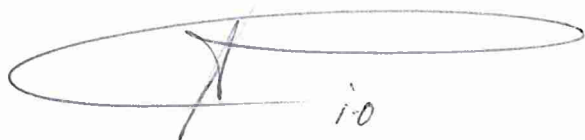
Wel ligt de locatie binnen een straal van 2 km van een geitenhouderij. Bekend is dat er sprake is van een verhoogd voorkomen van longontsteking binnen een dergelijke afstand en dat de oorzaak hiervan niet bekend is. Hierdoor zijn geen bronmaatregelen te nemen om het risico te beheersen.

- Indien de gemeente besluit de aanvraag voor een kinderdagverblijf te honoreren, is het belangrijk dat ouders goede informatie hebben om tot een weloverwogen keuze te komen om hun kinderen hier wel of niet te plaatsen. De gemeente wordt geadviseerd om initiatiefnemers van agrarische kinderdagverblijven op te leggen dat zij hun cliënten goed informeren over alle voor- en nadelen van een agrarisch kinderdagverblijf en met name ook over de risico's rondom het verhoogd voorkomen van longontsteking nabij geitenhouderijen.
- Opvang van cliënten met luchtwegaandoeningen (bv. astma, COPD) wordt niet aangeraden op (intensieve) veehouderijen. Klachten en medicijngebruik bij deze aandoeningen kan toenemen door geëmitteerde stoffen van deze veehouderij. Houders van veehouderijen met een zorgfunctie zullen cliënten & patiënten hiervan op de hoogte moeten brengen.
- Informatiemateriaal voor houders en ouders is bij de GGD beschikbaar (<https://www.ggdhvb.nl/professionals/ik-wil-een-inspectie/inspectie-kinderopvang>; onder het item "meer informatie over voorwaarden voor kinderopvang").

Verder adviseert de GGD dat het KDV aangesloten wordt bij de VAK.

Als u nog vragen heeft over de bevindingen of adviezen, kunt u contact opnemen met team GMV, telefoonnummer 0900 3 68 68 68.

Met vriendelijke groet,

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, stylized 'X' or 'M' shape, followed by the initials 'i-o'.

Monique Scholtes,
Adviseur milieu en gezondheid